

Ian McEwans magnum opus – episkt men intimt

Länge hade vi väntat på den här boken. Vi, Ian McEwans läsare som känner till hans egen levnadshistoria. En kringflackande barndom som stamofficersson i Tyskland och Libyen. Tonårstiden på en internatskola i England. En hisnande klassresa, från en tämligen obildad familj där modern inte ens kunde hantera grammatiken (se McEwans essä ”Mother Tongue”) till en av Storbritanniens högst ansedda prosaister. Två halvsyskon som han knappt känt. Och som grädden på moset: en ny storebror som dök upp i McEwans liv då författaren var 55 år. Inte en halvbror utan en helbror.

Ändå skrev han om annat. Om normernas kollaps och incest i *Cementträdgården*. Om besatthet och stalkning i *Kärlekens raseri*. Om en livslögnsskadlighet i *Försoning*. Om en misslyckad sexuell debuts förödande konsekvenser i *På Chesil Beach*.

Lektioner är McEwans mest ”självbiografiska” bok. Huvudpersonen har samma ursprung, samma familjeförhållanden och samma ålder som den 74-åriga författaren. I en intervju med *Der Spiegel* medger McEwan att hans huvudperson är ett slags alter ego. ”En del av det som han upplever är precis vad som hände mig, en del av hans känslor är 100 procent mina. Ändå, och lyckligtvis, har han ett helt annat liv än jag.”

*

Det börjar med en kvinnas ultimata svek.

Roland Baines är en 37-årig londonbo, en misslyckad poet som är verksam som barpianist och tennisstränare. En dag då han kommer hem från en promenad med sin sju månader gamle pojke upptäcker han en lapp på den äktenskapliga dubbelsängen:

”Försök inte hitta mig. Det är inte ditt fel. Jag har levt fel liv. Var snäll och försök att förlåta mig.” Har Rolands fru lämnat honom? Vart tog hon vägen?

Till sist anmäler han Alissas försvinnande till polisen. En sorts deckare börjar utvecklas inför läsarens ögon. Roland tvingas att möta en skeptisk kriminalkommissarie som misstänker ett brott. Samtidigt drabbas den misstänkte hustrumördaren av några flashbacks: plötsligt minns han en annan kvinnas svek.

Det inträffade då han bodde på en internatskola. Då handlade det, för att använda sig av lagspråk, om ett övergrepp mot en svagare person. Rolands stränga pianolärlarinna Miriam Kernell (hälsningar från Elfriede Jelineks mest berömda roman) visade sexuellt intresse för honom. Som fjortonåring blev Roland hennes älskare. Som vuxen inser han att det hela påverkade honom mycket mer än han själv velat erkänna.

Rolands trauman i all ära, gamla som nya, men omvärlden knackar på. Det är år 1986, nyhetskanalerna rapporterar om Tjernobyl-olyckan, britterna hamstrar jodtabletter och Roland – som ju minns Kubakrisen – blir rädd.

Har hans liv kanske varit ett enda famlande i blindo?

Från dörröppningen där han stod kändes det som om allt hade tvingats på honom av en slump, som om han hade sänkts ner i de här omständigheterna från en plats han inte längre mindes, ner i ett liv som någon annan hade lämnat, i någonting han inte hade valt själv. Huset han inte hade velat köpa och inte hade råd med. Barnet i hans famn som han inte hade förväntat sig att han skulle älska eller ha behov att älska.

Dessa rader är ett ledmotiv i Rolands historia. Stappande går han genom livets olika skeden. Stor är hans förnedring som övergiven småbarnsförälder, en lott som nästan alltid är kvinnans. Resignerad, håglös, obetydlig, tycks han inte ha gjort så många egna val i livet. Det gjorde däremot hans föräldrar, tyngda av en mörk hemlighet. De hör till generationen för vilka fattig-England och andra världskriget var högst verkliga.

Även Alissa gör sitt livs val när hon lämnar äktenskapet och föräldraskapet bakom sig. I stället blir hon författare i sitt ursprungsland Tyskland. Rolands lidande skulle ha varit mindre om hans förlupna hustru (ett begrepp från 1800-talet) hade blivit en dussinförfattare. Till hans förtret blir hon berömd. Precis som McEwan själv – hyllad, prisbelönt, filmatiserad. Alissa Eberhart är ytterligare ett alter ego till McEwan, på gott och ont. Särskilt klart blir det i finalen:

Gymnasieeleverna läser henne i skolan. Men hon är vit, hetero, gammal och har sagt saker som stöter bort yngre läsare. Dessutom, när en författare har varit med tillräckligt länge börjar folk tröttna. Även om hon vågar sig på nytt varje gång. Då säger man ”Nu gör hon något nytt – igen!”

*

Vad formar oss som människor?

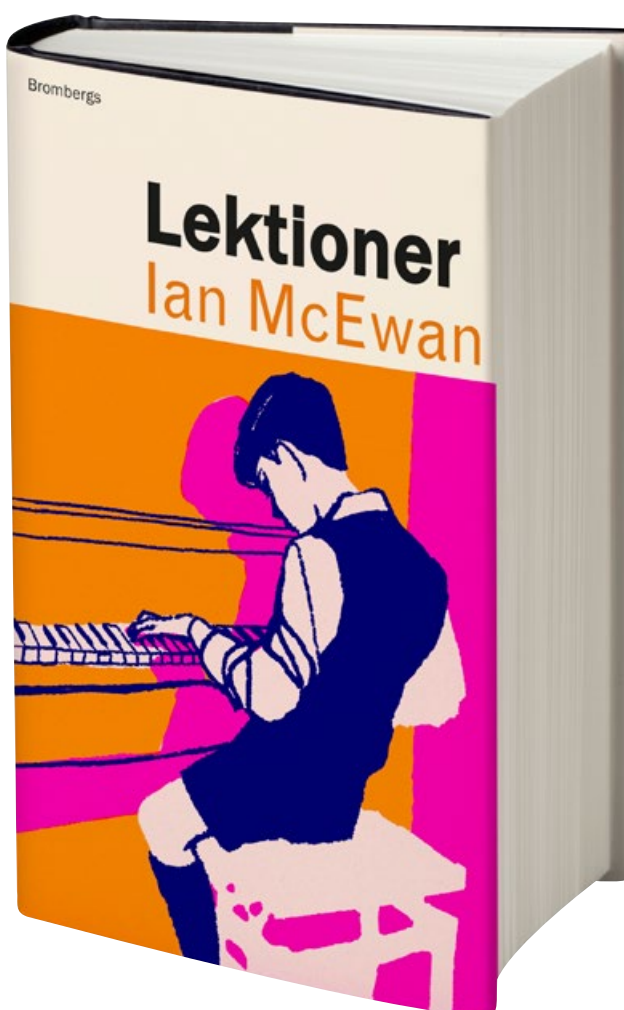
Precis som i sina tidigare verk är författaren engagerad i de komplicerade moraliska frågor som vi tvingas att leva med. Rolands liv formades av Hitler, Nasser, Chrusjtjov, Kennedy och Gorbatsjov. Mot slutet av romanen sitter han i karantän under pandemin, i ett London ”som hör hemma i peståret 1665” och drömmer om att skriva en stor roman. Och så vill han så gärna få en inblick i framtiden.

En stor olägenhet med döden, enligt Roland, var att man inte skulle få veta hur det gick. Efter att ha följt händelserna så här länge ville han veta hur det gick.

Med sina 700 sidor är *Lektioner* McEwans största kraftprov hittills. Mästerlig prosa – spännande, underhållande, tröstande och bara ibland lite långrandig. En bok som höll mig i sitt grepp i en månads tid.

Romanen är späckad med inarbetade sidolinjer som är värda en roman var. Rolands tyske svärfar hade varit med i motståndgruppen Vita rosen – och så passar McEwan på och berättar om Hans och Sophie Scholls kamp mot nazisterna och om deras avrättning i München år 1943. Läsaren slängs in i det söndertrasade Tyskland som Stig Dagerman en gång såg. Rolands okände bror dyker upp, en främling som familjen bara måste välkomna. Berlinmuren faller – och så står Roland och ser på. Och reflekterar, ibland nästan tvångsmässigt.

Han försöker profilera sig som poet, men för det mesta skriver han enskilda tidningsartiklar och texter till billiga gratulationskort. Hans liv är ett enda stort ekonomiskt bekymmer. Han gifter om sig och hinner uppleva glädje och samhörighet med Daphne som tyvärr inte har så mycket tid kvar på jorden. I scenen där Roland försöker strö Daphnes aska över vattnet framstår han som patetisk: han knuffas av hennes exman Peter och faller i.

Onslag: Tina Berning

